

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

**ПЕДАГОГІЧНА НАУКА І ОСВІТА
У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Матеріали

III Всеукраїнської науково-практичної конференції

14 травня 2021

м. Одеса

ЗМІСТ

ПРОБЛЕМНИЙ КОНТУР СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ, СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

Васильєва К. П. Роль лінгвістичного доробку О. Різниківа в люди́нотворенні, культу́ротворенні, державотворенні	11
Виговська О. І. Авторська педагогічна концепція людини: до теорії цілісного розвитку	16
Голобородько Є. П., Маленко О. О. Когнітивний вимір дидактичних девіацій	20
Задорожна Л. К. Освіта Одещини в умовах децентралізації	23
Костенко Р. В. Роль цінностей освітніх менеджерів у формуванні організаційної культури закладу освіти	27
Кузнєцова Н. В. Соціальна відповідальність як ціннісний орієнтир розвитку вищої освіти України	31
Левчишен Д. І. До питання впливу медіа на громадянську ідентичність в Україні	35
Першегуба М. Ф. Григорій Сковорода: учитель часу	37
Плахотнік О. В. Соціально-особистісне значення природознавчої освіти як міждисциплінарної галузі наукового знання	40
Сагач Г. М. Академічна Сковородиніана. Повне академічне видання творів Г. С. Сковороди – духовна скарбниця України і світу	47
Сагач Г. М., Левчишена О. М. Музейна педагогіка в соціокультурному вимірі	53
Солнцева О. А. Теоретичні підходи та визначення толерантності в педагогічних концепціях	58
Хайруліна В. М. Актуальні проблеми в сучасній освіті – вчити мислити через почуття!	62
Шевченко Н. М. Сенсорна інтеграція як чинник розвитку пізнавальної сфери дитини	68

ПРОБЛЕМНИЙ КОНТУР СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ, СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

Васильєва К. П.

ВСП «Одеський технічний
фаховий коледж ОНАХТ»

РОЛЬ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОРОВКУ О. РІЗНИКІВА В ЛЮДИНОТВОРЕННІ, КУЛЬТУРОТВОРЕННІ, ДЕРЖАВОТВОРЕННІ

Цього року Україна відзначає 30-річчя своєї незалежності, попри це питання державотворення, культуротворення залишаються актуальними, адже багаторічна залежність від сусідніх держав негативно вплинула на свідомість не одного покоління українців, нав'язала чужі цінності й погляди, сформувала комплекс меншовартості. Тому відчувається гостра потреба в подальшому зміцненні української держави, консолідації та самоідентифікації українського народу, відновленні та збереженні його менталітету.

Без високого культурного рівня суспільства, без його активного духовного, інтелектуального зростання неможливим є розвиток держави. В. Малімон, розглядаючи проблеми державної культурної політики в Україні, серед головних завдань виділяє «освоєння суспільством своєї культурної спадщини; подолання культурних стереотипів і заохочення новаторських тенденцій» [4, с. 357]. Базовим для процесу державотворення й культуротворення є становлення й формування самої людини. Процес людинотворення починається змалку, з батьківського виховання, й подальшого розвитку набуває в роки навчання. У цей період виховання високодуховної національно свідомої особистості актуалізується на більш високому рівні, набуваючи ознак системності. В. Отрешко вважає національну самосвідомість «складним духовним явищем, яке виникає й формується на певному ґрунті соціально-економічного

життя, відображаючи певним чином «дух» епохи й настрої народу», першоосною і неодмінним складником якої є мова [5, с. 327]. На думку І. Огієнка, «найціннішим і найважливішим знаряддям духовної культури, найміцнішим цементом єдності нації» є оволодіння «соборною літературною мовою» [1, с. 42]. Мовна соборність українця передбачає й соборність духовну. Академік М. Жулинський у статті «Який дефіцит загрозливіший: енергоносіїв чи духовної енергії?» підкреслює, що саме на основі духовно-культурного потенціалу українського етносу слід формувати цілісну систему ціннісних орієнтацій всього суспільства [3, с. 151].

Беззаперечним є вплив мистецтва на свідомість людей, тому необхідні книги, які б формували людський дух, підносили рівень духовної культури української спільноти, відроджували генетичний код, сприяли єдності й зміцненню української держави.

На нашу думку, особливо дієвою в цьому плані є творчість, зокрема мовознавча, Олексі Сергійовича Різників (Різниченка) – поета, прозаїка, мовознавця, патріота-дисидента, в'язня сумління, просвітянина і громадського діяча, лауреата літературних премій імені П. Тичини, К. Паустовського, Т. Мельничука, С. Олійника, Б. Грінченка, Т. Осьмачки, Я. Дорошенка, Л. Череватенка, Ю. Горліса-Горського, Є. Маланюка. Більш як половину свого життя митець присвятив дослідженню української мови, «найсолодшому заняттю» [7, с. 387], як підкреслює сам письменник. Результатом його плідної праці стала низка лінгвістичних книг: «Українська мова – спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші» [9], «Одноримки. Словник омонімів та схожослів» [6], «Складівниця української мови» [7], «Словогрона української мови» [8], «Українські словогрона: новий український словник. Випуск другий: словогрона духу» [10]. Про них писали різні автори, але системно, як об'єкт дослідження, вони ще не розглядалися. Цим і зумовлена актуальність нашого дослідження, мета якого – аналіз лінгвістичних праць О. Різників, з'ясування їх значення у вивченні української мови, у формуванні національно свідомого, духовного українця, оцінка новаторства автора.

У мовознавчій праці «Українська мова – спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші» О. Різників розглядає фонетичне, морфемне, морфологічне та синтаксичне багатство

української мови, порівнює її з іншими мовами. Подаючи наукові факти, радіє кожній багатинці (своєрідності української мови), її унікальності, підкреслюючи багатство і розкіш рідного слова. О. Різників виокремив 33 багатинки, серед яких – перша особа множини наказового способу, кличний відмінок іменників, чисельність суфіксів пестливості й лагідності, двоїна, злита форма майбутнього часу, чергування звуків, четверта відміна іменників, ступені порівняння прикметників і прислівників, синонімічна ряснота, багатство однокореневих родин, повноголосся слів тощо. Вдаючись до закликів, риторичних питань і звертань до читача, широко використовуючи фразеологізми, прислів'я та приказки, письменник привертає нашу увагу до того чи іншого мовного явища. Книга є цікавою й корисною для людей будь-якого віку й рівня освіченості завдяки науково-популярному стилю викладу матеріалу, високій емоційності й щирості спілкування з читачем. Виділяючи людинотворчу функцію мови, О. Різників ставить її наперед, – адже саме мова, на його переконання, творить Людину [9, с. 167].

О. Різників перший здійснив спробу зібрати та впорядкувати найхарактерніші склади української мови. У «Складівниці української мови» подано 9616 складів. Автор розглядає склад як «цеглинку мовлення», з якої складається пів мільйона українських слів, називає його «молекулою мови», а слова – «клітинами Мови» [7, с. 12]. У другій частині книги О. Різників помістив свої мовознавчі нариси, у яких міркує про «містичність мовності», подає виписки з різних наукових і богословських книг, енциклопедій, прагне розкрити зв'язок мови з диханням, Духом, показати їх єдність, взаємозумовленість людської свідомості (або Духу), душі, психіки й мови.

Словник О. Різників «Українські словогруна: словогруна Духу» – це новий кореневий словник, який не схожий на інші морфемні та словотвірні словники. Основною одиницею словника є не слово у звичному розумінні, а його частина без префікса (корінь, суфікс, закінчення). Автор називає це «відкорінком». До словника увійшли і діалектні, і пасивні слова, й арго, бо «всі вони є витвором українського духу, мудрості, природи» [10, с. 343].

Новаторством О. Різників є те, що він подає слова одного кореня (словогруно – родину однокореневих слів) у шести

стовпчиках за алфавітним порядком: дієслова; іменники чоловічого роду; іменники середнього роду; іменники жіночого роду; незмінні, множинні форми слів; прикметники та дієприкметники у чоловічому роді, адже хотів дослідити значення мови для життя людини, а найбільше значення певних слів для українців, для їх Духу, відтворити словогроно, що тисячоліттями формувалося у свідомості українців: «Упорядкованість завжди краща за сумбур, стрій красивіший за натовп. Тому я й намагався вишикувати слова у певний стрій, у певні колони-колонки-стовпчики. Пропоноване мною словогронування мови подібне до картографування краєвидів чи місцевості» [10, с. 16].

Ще однією особливістю словника є залучення до кореневої родини онімів: людських прізвищ, назв населених пунктів, найменувань водоймищ України, завдяки чому автор відтворив важливу складову нашої національної культури. О. Різнюк зробив підрахунок кожного словогрона і його складових, відтворив валентність коренів, їх словотворчі можливості, глибинність і багатогранність, таким чином спробував «обчислити» Мову, «інвентаризувати» Дух.

Праця показує зв'язок мови народу із його духом та історією, підкреслює перевагу певних слів, понять над іншими, відтворює вподобання наших пращурів, утверджує «українську ідентичність» і засвідчує «лексико-граматичні багатства і давність нашої мови» [2, с. 13].

«Одноримки: словник омонімів та схожословів» – оригінальний мовознавчо-поетичний словник, у якому подано 3003 віршички-мініатюри з омонімічними римами. О. Різнюк подає одноримки з лексичними омонімами, омоформами, омофонами, омографами. Є в словнику й просто схожі-співзвучні слова, в результаті поєднання яких утворилися «словограї», скоромовки, каламбури, дотепи, примовки, «нісенітели» [6].

У явищі омонімії О. Різнюк знаходить і чарівність, і немічність, вважає ідентичні слова, з одного боку, таємничими, загадковими, містичними, а з іншого – ненормальними, адже вони дивують, пантеличать, ошелешують.

Незважаючи на обмеженість омонімічною римою, за змістовим наповненням і емоційним забарвленням одноримки

досить різноманітні: серйозні і повчальні, політичні і патріотичні, гумористичні й іронічні, ліричні й мелодійні, ніжні й чуттєві.

Сучасний світ потребує нового погляду на мову, нових мовознавчих праць та словників, які б сприяли підвищенню рівня національної свідомості українців та авторитету української мови, формували і зміцнювали дух української нації, саме такими можна вважати книги О. Різниківа.

Мовознавчі праці О. Різниківа є державотворчими, культуротворчими, людинотворчими, у них проявляється суспільно-культурна активність митця, який осмислює національну спадщину, піклується про духовне збагачення народу, прагне підняти український дух, відновити історичну пам'ять, втрачене коріння, забуті мовні скарби, відродити духовно-культурні цінності, самоповагу як окремої особистості, так української нації загалом. Його лінгвістичні студії мають особливо важливе значення для одеського регіону, де гострим і вкрай болючим залишається питання двомовності. Вивчення лінгвістичної творчості О. Різниківа сприятиме духовному і культурному розвитку українців.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Рідномовні обов'язки І. Огієнка в сучасній практиці дошкільних закладів півдня України. Вісн. Львівського ун-ту. Сер.: філологія. 2010. Вип. 50. С. 42-46.
2. Дроздовський Д. Словогрона духу від поета-мовознавця. Слово Просвіти. 2015. № 33. С. 12-13.
3. Жулинський М. Який дефіцит загрозливіший: енергоносії чи духовної енергії? Заявити про себе культурою. Київ, 2001. С. 123-153.
4. Малімон В. І. Проблеми державної культурної політики в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства. Університетські наукові записки. Хмельницький, 2008. № 4 (28). С. 355-360.
5. Отрешко В. Мова як елемент культури і чинник державотворення. Гілея : науковий вісник. 2014. Вип. 83. С. 326-329.
6. Різниченко О. Одноримки. Словник омонімів та схожословів : вид. 2-ге, доп. і перероб. Тернопіль : Богдан, 2011. 408 с.